

УДК 658.(477)

Пожуєва Т.О., к.е.н., доцент

Овчаренко О.В.

Запорізька державна інженерна академія

ОЦІНКА РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

У статті досліджена проблема економічної безпеки підприємства. Обґрунтована необхідність своєчасного аналізу і оцінки існуючих загроз і розробку на їх підставі протидіючих та упереджуючих заходів, націлених на забезпечення умов стабільного функціонування, розвитку та зростання потенціалу підприємства.

Ключові слова: економічна безпека, методи оцінки, корпоративні ресурси, стратегія безпеки, кризовий стан.

T. Pozhueva, O. Ovcharenko

ESTIMATION OF ECONOMIC STRENGTH OF ENTERPRISE SECURITY

The problem of economic security of enterprise is investigated in the article. Grounded necessity of timely analysis and estimation of existent threats and development on their foundation of counteractive and preventive measures, aimed at providing of stable operating, development and growth of potential of enterprise conditions.

Keywords: economic security, methods of threat assessment, corporate resources, strategy of economical security, crisis state.

Пожуєва Т.А., Овчаренко О.В.

ОЦЕНКА УРОВНЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье исследуется проблема экономической безопасности предприятия. Обоснована необходимость своевременного анализа и оценки существующих угроз и разработки на их основании противодействующих и упреждающих мер, нацеленных на обеспечение условий стабильного функционирования, развития и роста потенциала предприятия.

Ключевые слова: экономическая безопасность, методы оценки, корпоративные ресурсы, стратегия безопасности, кризисное состояние.

Постановка проблеми в загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Формування ринкової економіки в Україні істотно змінило умови діяльності підприємств: змінилися форми і методи державного регулювання, посилився вплив зовнішнього середовища, основною якістю якого є невизначеність, підвищився рівень відповідальності керівників підприємств за самостійно прийняті управлінські рішення.

Зміна умов спричинило за собою появу в діяльності підприємств цілком нових проблем, що потребують теоретичного осмислення і розробки практичних рекомендацій по їхньому рішення. До числа таких відноситься проблема забезпечення економічної безпеки підприємства.

На державному рівні в рішенні проблеми економічної безпеки зроблені перші кроки: розроблена концепція економічної безпеки України, виконані дослідження окремих аспектів економічної безпеки держави. У той же час теоретичні і методологічні аспекти економічної безпеки підприємства в українській економічній науці практично не досліджувалися. У цьому зв'язку виникає нагальна потреба в науковій і практичній розробці даної проблеми, підготовці рекомендацій по забезпеченню економічної безпеки підприємства [1, с. 3].

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. В Україні та за кордоном даною проблемою займалися О.І.Барановський, В.В.Бурцев, О.Д.Василик, М.Ю.Дмитрієва, М.М.Єрмошенко, Я.А.Жаліло, Н.П.Капустін, О.Ф.Новикова, Є.А.Олейніков, Г.А. Пастернак-Таранушенко та інші. Вирішенню окремих аспектів забезпечення фінансової безпеки на рівні господарюючих суб'єктів приділяли увагу такі вітчизняні та зарубіжні дослідники як О.В.Ареф'єва, І.О.Бланк, А.Е.Воронкова, С.М.Ілляшенко, Г.В.Задорожний, Г.В.Козаченко, Л.А.Костирко, В.П.Пономарьов, О.О.Терещенко, В.В.Шликов тощо.

Аналіз наукової думки за проблемою економічної безпеки підприємств показав, що існуючі підходи до визначення сутності економічної безпеки підприємства відрізняються або неповнотою і неясністю, що не дозволяє, виходячи з них, виявити сутність категорії економічної безпеки підприємства, або дуже широким підходом, при якому губиться саме бачення економічної безпеки підприємства внаслідок ототожнення її з його ефективною діяльністю. Відсутність єдиної і повної думки про економічну безпеку підприємства обумовлює необхідність подальшого пошуку шляхів та способів вирішення цієї проблеми [1, с. 8].

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. За ринкових умов господарювання дуже важливого (якщо не вирішального) значення набуває економічна безпека всіх суб'єктів підприємницької та інших видів діяльності.

Економічна безпека фірми (підприємства, організації) — це такий стан корпоративних ресурсів (ресурсів капіталу, персоналу, інформації і технології, техніки та устаткування, прав) і підприємницьких можливостей, за якого гарантується найбільш ефективно їхнє використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного й соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам (загрозам) [2, с.482].

У сучасних наукових дослідженнях економічна безпека розглядається або як стан захисту від загроз, або як стан використання корпоративних ресурсів, або як міра гармонізації інтересів підприємств у часі та просторі. Домінуючими серед таких досліджень є ті, що розглядають економічну безпеку як стан захисту підприємства від загроз. Причини появи загроз економічній безпеці підприємств можуть бути різними, але, як показали проведені дослідження, найбільш суттєвою є неузгодження інтересів підприємства, носіями яких є суб'єкти обох середовищ підприємства – зовнішнього та внутрішнього [5, с. 6].

У сучасних умовах відбувається трансформація економічної безпеки підприємства в соціально-економічну. Така трансформація зумовлена посиленням впливу людського чинника в зовнішньому та внутрішньому середовищі підприємства. Проявом такого впливу в зовнішньому середовищі підприємства є формування його соціальної відповідальності, а у внутрішньому – створення соціального партнерства. Проте, як показало дослідження, таке створення супроводжується численними загрозами, які виникають або внаслідок конфлікту інтересів учасників такого процесу, або через свідомі чи напівсвідомі деструктивні їх дії тощо [5, с. 6].

Необхідність постійного забезпечення економічної безпеки зумовлюється об'єктивно наявним для кожного суб'єкта господарювання завданням забезпечення стабільності функціонування досягнення головних цілей своєї діяльності. Рівень економічної безпеки фірми залежить від того, наскільки ефективно її керівництво і спеціалісти (менеджери) будуть спроможні уникнути можливих загроз і ліквідувати шкідливі наслідки окремих негативних складових зовнішнього і внутрішнього середовища [2, с.482].

Основними складовими понятійного апарата вивчення проблем економічної безпеки є загрози, збитки і стратегії безпеки.

Загрози – такі зміни в зовнішньому і внутрішньому середовищі, які приводять до небажаної зміни предметів безпеки.

Збитки – зниження цінності або повна втрата предметів безпеки.

Стратегія безпеки – сукупність найбільш значимих рішень, спрямованих на забезпечення прийнятного рівня безпеки його функціонування. Можна виділити три типи стратегій економічної безпеки: орієнтовані на усунення існуючих або запобігання можливих загроз; спрямовані на запобігання впливу загроз на предмет безпеки; спрямовані на відновлення нанесеного збитку [3, с. 324].

Головна мета економічної безпеки підприємства полягає в тім, щоб гарантувати його стабільне та максимально ефективне функціонування тепер і високий потенціал розвитку в майбутньому. До основних функціональних цілей економічної безпеки належать:

- забезпечення високої фінансової ефективності роботи, фінансової стійкості та незалежності підприємства (організації);
- забезпечення технологічної незалежності та досягнення високої конкурентоспроможності технічного потенціалу того чи того суб'єкта господарювання;
- досягнення високої ефективності менеджменту, оптимальної та ефективної організаційної структури управління підприємством (організацією);
- досягнення високого рівня кваліфікації персоналу та його інтелектуального потенціалу, належної ефективності корпоративних НДДкР;
- мінімізація руйнівного впливу результатів виробничо-господарської діяльності на стан навколишнього середовища;
- якісна правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства (організації);
- забезпечення захисту інформаційного поля, комерційної таємниці і досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів підприємства та відділів організації;
- надійне забезпечення безпеки персоналу підприємства, його капіталу і майна, а також комерційних інтересів [2, с. 483].

Відповідно до загальної методології пропонується оцінювати економічну безпеку на основі сукупного критерію через зважування і підсумовування окремих функціональних критеріїв, що розраховуються за допомогою порівняння можливої величини збитку підприємству й ефективності заходів щодо його запобігання [3, с. 326].

Головна та функціональні цілі зумовлюють формування необхідних структуроутворюючих елементів і загальної схеми забезпечення економічної безпеки [2, с. 483].

Загальна схема процесу забезпечення економічної безпеки включає такі дії (заходи), що здійснюються послідовно та одночасно:

- 1) формування необхідних корпоративних ресурсів (капіталу, персоналу, прав, інформації, технології та устаткування);
- 2) загальностратегічне прогнозування і планування економічної безпеки за функціональними складовими;
- 3) стратегічне планування фінансово-господарської діяльності підприємства (організації);
- 4) загальнотактичне планування економічної безпеки за функціональними складовими;
- 5) тактичне планування фінансово-господарської діяльності підприємства (організації);

6) оперативне управління фінансово-господарською діяльністю підприємства (організації);

7) здійснення функціонального аналізу рівня економічної безпеки;

8) загальна оцінка досягнутого рівня економічної безпеки.

Тільки за здійснення в необхідному обсязі зазначених дій (заходів) можна буде досягти належного рівня економічної безпеки [2, с. 484].

Поняття економічної безпеки підприємства включає в себе фінансову, інтелектуальну, кадрову, технологічну, правову, екологічну, інформаційну та силову складові. До них слід додати риночку, а також інтерфейсну складові, які характеризують надійність взаємодії з економічними контрагентами підприємства.

Забезпечення економічної безпеки передбачає виділення, аналіз і оцінку існуючих загроз по кожній з функціональних складових та розробку на їх основі системи протидіючих і попереджуючих заходів [4, с. 190].

Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства розглядається в роботі як сукупність управлінських, економічних, організаційних, правових і мотиваційних способів гармонізації інтересів підприємства з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища, за допомогою чого з урахуванням особливостей діяльності підприємства забезпечується отримання їм прибутку, величина якого є достатньою, як мінімум, для перебування підприємства в економічній безпеці.

Концепція створення механізму економічної безпеки підприємства передбачає, що основою механізму є формування системи пріоритетних інтересів підприємства з наступною їхньою гармонізацією з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища, що взаємодіють із підприємством [1, с. 11-12].

Після формування системи пріоритетних інтересів підприємства і формулювання інтересів суб'єктів зовнішнього середовища, що взаємодіють із підприємством, здійснюється смисловий аналіз формулювань інтересів на основі їхнього зіставлення. Основне призначення смислового аналізу економічних інтересів підприємства і взаємодіючих із ним суб'єктів зовнішнього середовища полягає в установленні відповідності інтересів. Результати смислового аналізу є основою вибору форм гармонізації інтересів підприємства з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища і формування механізму забезпечення економічної безпеки підприємства. При проведенні смислового аналізу інтересів підприємства й інтересів взаємодіючих із ним суб'єктів зовнішнього середовища визначаються також можливість розширення сфери збігу інтересів, характер виявлених протиріч і реальні шляхи їхнього усунення [1, с. 12].

Запропонований механізм забезпечення економічної безпеки підприємства складається із трьох блоків: вхідного, внутрішнього і вихідного.

Вхідний блок призначений для організації взаємодії підприємства із суб'єктами зовнішнього середовища, що є для підприємства пріоритетними. Вибір саме пріоритетних інтересів дозволяє обмежити масштаб механізму забезпечення економічної безпеки підприємства і зосередити увагу в ньому на дійсно важливих для підприємства партнерах. У вхідному блоці механізму забезпечення економічної безпеки підприємства розглядаються також альтернативні взаємодії підприємства, що підвищує гнучкість дії механізму. Основне призначення внутрішнього блока механізму забезпечення економічної безпеки підприємства полягає в створенні і реалізації умов, що забезпечують економічну безпеку підприємства. Ці умови відповідають критеріям економічної безпеки і її рівня [1, с. 12].

У результаті функціонування вихідного блока механізму забезпечення економічної безпеки підприємство здійснює реалізацію своєї продукції (робіт, послуг). Вплив споживачів продукції (робіт, послуг) підприємства на дію внутрішнього блока

механізму забезпечення економічної безпеки безумовний. По суті говорячи, інтереси споживачів повинні стати інтересами підприємства. Інтереси підприємства ні з яким іншим взаємодіючим із ним суб'єктом зовнішнього середовища не збігаються так, як вони збігаються з інтересами споживачів. Саме інтересами споживачів продукції, поряд із заходами, що вживаються конкурентами, обумовлена дія таких елементів внутрішнього блока механізму як адаптація до нововведень, розширення виробництва і його диверсифікація.

Дія механізму забезпечення економічної безпеки підприємства покликана не просто забезпечити економічну безпеку, а безпеку певного рівня. У зв'язку з цим одним з елементів внутрішнього блока механізму забезпечення економічної безпеки підприємства є оцінка її рівня [1, с. 13].

Спочатку встановлюється, чи знаходиться підприємство в економічній безпеці, тобто чи спроможне підприємство забезпечити просте відтворення капіталу. З цієї метою необхідно:

- визначити наявність у підприємства прибутку;
- провести додаткові розрахунки з метою визначення можливості простого відтворення капіталу підприємства в умовах високих темпів інфляції за рахунок амортизаційних відрахувань і тієї частини прибутку, що покриває нестачу амортизаційних відрахувань внаслідок впливу інфляції;
- зіставити розмір отриманого прибутку з мінімальним його розміром, що необхідний для простого відтворення капіталу, у результаті чого раніше зроблений висновок про економічну безпеку підприємства або підтверджується, або спростовується [1, с.13].

Стосовно до специфіки підприємства та у відповідності з фактичними і нормативними значеннями його техніко – економічними показниками і величиною їх відхилення від бар'єрних (порогових) значень індикаторів економічної безпеки, стан цього підприємства можна характеризувати як:

- нормальний, коли індикатори економічної безпеки знаходяться у межах порогових значень, а ступінь використання наявного потенціалу близький до технічно обґрунтованих нормативів завантаження обладнання і площ;
- передкризовий, коли перетинається бар'єрне значення хоча б одного з індикаторів економічної безпеки, а інші приблизилися до деякої околиці своїх бар'єрних значень і при цьому не були втрачені технічні та технологічні можливості поліпшення умов і результатів виробництва шляхом прийняття до загроз мір попереджувального характеру;
- кризовий, коли перетинається бар'єрне значення більшості основних індикаторів економічної безпеки та з'являються ознаки незворотності спаду виробництва і часткової втрати потенціалу, в наслідок вичерпання технічного ресурсу обладнання і площ, скорочення персоналу;
- критичний, коли порушуються усі (або майже всі) бар'єри, що відокремлюють нормальний і кризовий стан розвитку виробництва, а часткова втрата потенціалу стає неминучою і невідвратною [4, с. 199].

Висновки. Таким чином аналіз і оцінка рівнів, складових економічної безпеки, ефективно проведення організаційних змін являються одним з ключових шляхів забезпечення економічної безпеки підприємства спрямованих на протидію загрозам і підвищення рівня економічної безпеки підприємства, створення умов стабільного функціонування і розвитку, стабілізації або збільшення потенціалу підприємства. Забезпечення економічної безпеки має прямий зв'язок з розвитком підприємства, оскільки розвиток неможливий без забезпечення стану захищеності життєво важливих інтересів підприємства.

Список використаних джерел:

1. Пономарьов В. П. Формування механізму забезпечення економічної безпеки підприємства [Текст] : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук 06.10.2000р/ Козаченко Г. В.; СДУ - м. Луганськ, 2000. – 21с.
2. Економіка підприємства: Підручник/ За ред. С. Ф. Покропивного. - К.: КНЕУ, - 1999. - 562 с.
3. Загорна Т.О. Економічна діагностика. Навчальний посібник - К.: Центр учбової літератури, 2007 – 400с.
4. Конспект лекцій по дисципліні «Управление потенциалом предприятия» для студентов ЗГИА специальностей 7.050107 и 8.050107 “Экономика предприятия”/ Сост.: Г.М. Остапова, Р.В. Севастьянов. - Запорожье: ЗГИА, 2006. – 212 с.
5. Безбожний В.Л. Вибір способу забезпечення соціально – економічної безпеки великих промислових підприємств [Текст] : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук 18.06.09 /Ляшенко О. М. ; СНУ ім. В. Даля – м. Луганськ, 2009. – 21с.

УДК 330.341.1:658.511:65.012.7

Полінкевич О.М., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

МОНІТОРИНГ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

У роботі досліджена суть інноваційних процесів, подане власне визначення цьому поняттю, окреслений процес моніторингу інноваційних процесів, запропонована схема його реалізації та критерії перевірки на інноваційність та інноваційний тип випущеної продукції з застосуванням інновацій.

Ключові слова: інноваційний процес, моніторинг, моніторинг інноваційних процесів, інноваційність, конкурентоспроможність.

O. Polinkevych

MONITORING OF INNOVATIVE PROCESSES OF INDUSTRIAL ENTERPRISES

In-process investigational essence of innovative processes, own determination to this concept is given, outlined process of monitoring of innovative processes, offered chart of his realization and criteria of verification on innovative and innovative type of the produced products with the use of innovations.

Key words: innovative process, monitoring, monitoring of innovative processes, innovative, competitiveness

Полинкевич О.Н.

МОНІТОРИНГ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

В работе исследована сущность инновационных процессов, приведено собственное определение этому понятию, очерченный процесс мониторинга инновационных процессов, предложена схема его реализации и критерии проверки на инновационность и инновационный тип выпущенной продукции с применением инноваций.

Ключевые слова: инновационный процесс, мониторинг, мониторинг инновационных процессов, инновационность, конкурентоспособность.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Інноваційні процеси визнаються у світовій науці та практиці як одні з ключових чинників розвитку підприємств. Як відомо, економічна криза та депресія долаються впровадженням нових технологій, що створюють нові виробничі можливості, освоєння яких забезпечує перехід до зростання. В умовах економічного спаду й депресії необхідно забезпечити стимули для зростання виробництва принципово нових товарів, підйому інвестиційної та інноваційної